

Stolica Akwitanii Bordeaux, przeżywała w XVIII wieku okres wielkiego rozkwitu. Swoją pozycję zawdzięczało rozwojowi handlu atlantyckiego z koloniami brytyjskimi i hiszpańskimi (vide: P. Butel, J.P. Poussou, *La Vie quotidienne à Bordeaux au XVIIIe siècle*, Paris 1980, s. 15). W ciągu całego stulecia wybudowano wiele gmachów publicznych, z których wiele przetrwało do naszych czasów powodując, iż centrum ma XVIII-wieczny charakter, oraz ok. 5.000 budynków na przedmieściach. W 1700 Bordeaux miało 40.000, a w 1715 45.000 mieszkańców, mniej niż Lyon, Marsylia, Lille, a nawet Rouen. Tyle mniej więcej co Nantes i Tuluza i trochę więcej niż Strasburg. Ale w 1790 roku posiadało już 110.000 mieszkańców, co czyniło zeń trzecie co do wielkości miasto Francji po Paryżu i Lyonie . Pod koniec wieku było już jasne, że Bordeaux wygrało konkurencję handlową z Marsylią.

Il. 1. Joseph Vernet (1714-1789): *Première vue du port de Bordeaux: prise du côté des Salinières*, 1758, vide: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vernet-port-Bordeaux.jpg>

W latach 1774-1789 działało w Bordeaux 324 armatorów , rozmach ekonomiczny miasta był więc duży. Handlem bordoskim zajmowali

się głównie protestanccy emigranci. Mieszkało ich sporo w mieście (w latach 1737-1791 22.000 emigrantów zawarło tam śluby małżeńskie). Mieszkali w nim też Żydzi dysponujący własnymi synagogami.

Bordeaux musiało robić duże wrażenie na przyjezdnych. Księżę François Alexandre Frédéric de La Rochefoucauld-Liancourt (1747-1827) podziwiał w 1786 roku piękno ulic miasta i proporcje budynków. Podobało mu się także to, że wszystkie ulice były wybrukowane. Port pełnił ważną rolę w handlu niewolnikami, którego zniesienie postulował m.in. Montesquieu. Handel ten zresztą nie był masowy. Od 1672 do 1740 miasto wysłało tylko 24 okręty z transportem niewolników, jednak w 1786 roku pokonało w tym względzie konkurencję Nantes (w roku 1743 Bordeaux la Havre wspólnie zajmowali dopiero 5. Miejsce pod tym względem). Syn bankiera André-Daniel Laffon de Ladebat i bordoski handlarz niewolnikami Jacques-Alexandre Laffon de Ladebat, zredagowali w roku 1788: *Discours sur la nécessité et les moyens de détruire l'esclavage dans les colonies* przedstawiając go bordoskiej akademii. Dzieło opublikowano kilka lat potem z rozkazu władz rewolucyjnych, i Stanowiło ono Biblię abolicjonistów z Société des amis des Noirs, założonego w lutym 1788 roku.

Handel z koloniami, do których bordoscy kupcy dostarczali mąkę, wino, mocne alkohole i suszone śliwki, stanowił połowę działalności portu. Bordeaux handlowało także z Europą cukrem, kawą indygo i bawełną. W 1720 roku wybuchła zaraza w Marsylii. Władze zastosowały środki zapobiegawcze (kordony itd.), co nie u wszystkich mieszkańców spotkało się z aprobatą.

Prze całe XVIII stulecie rezydujący intendenci prowincji Gujenny, zwłaszcza Claude Boucher (intendant Gujenny w l. 1720-1743), a potem Louis-Urbain-Aubert de Tourny (ur. 1695, zm. 1760, intendant w l. 1743-1757) upiększali miasto, osuszali okoliczne bagna i usuwali stare, walące się budowle. De Tourny polecił by architekt Ange-Jacques Gabriel stworzył

pierwszy publiczny ogród miejski.

Najwpływowszymi mieszkańcami miasta byli sędziowie parlamentu, czyli jednego z rozsianych po całej dawnej Francji sądów królewskich. Parlamentarzyści bordoscy byli ludźmi bardzo zamożnymi . Najśłynniejszym z nich jest Charles Louis de Secondat baron de la Brède et de Montesquieu (1689-1755), zwany z łacińska Monteskiuszem urodził się w akwitańskim Brède w Akwitanii. W latach 1700-1705 uczył się u ojców oratorian w Juilly pod Paryżem. Następnie (1705-1713) studiował prawo w Bordeaux i Paryżu. Od 1714 roku był rajcą parlamentu w Bordeaux, a w latach 1716-1728. Już w 1716 uzyskał niezależność majątkową, dzięki spadkowi po stryju, wtedy też napisał pracę o polityce starożytnych Rzymian względem religii. Była właścicielem château de La Brède. W 1728 sprzedał urząd (większość urzędów była wtedy sprzedawalna) prezydenta parlamentu. Poddał on krytyce niektóre elementy ustroju Królestwa Francji w „Listach perskich” (Lettres persanes) z 1721 roku. Listy owe część francuskiej elity zachwyciły, a część oburzyły, tym bardziej, że autorem okazał się być sędzia, a więc jeden z filarów systemu. Pisarz polityczny markiz René Louis de Voyer de Paulmy d'Argenson (1694-1757) skomentował je tymi słowami:

„Są to rzeczy, które inteligentnemu człowiekowi mogą przyjść do głowy, ale na których drukowanie człowiek stateczny nie powinien sobie pozwolić ”.

W parlamencie żywe były tradycje frondy i buntu. W 1771 roku miał miejsce protest parlamentu przeciw polityce króla. Protest skończył się kilkoma karami wygnania zasądzonymi przez prezydenta Leberthona. Parlament miał własną drukarnię, w której w 1788 roku wydano dedykowaną prezydentowi Leberthonowi: Le patriotisme, ode aux parlemens. W 1712 roku założono akademię bordoską, do której początkowo należeli tylko parlamentarzyści. Akademia zajmowała się bardziej ekonomią niż filozofią .Duże znaczenie miała też bordoska izba handlowa, czyli założona w 1705 roku Chambre de Commerce . Do

elit miejskich należeli tacy ludzie jak przyjaciel i korespondent barona Montesquieu, François Risteau, bogaty kupiec i autor pism ekonomicznych. W XVIII wieku założono też Musée Bordelais i salon gazetowy (1783) .

Lecz XVIII-wieczne Bordeaux to nie tylko parlament, ale również winnice. W XVIII wieku wokół miasta rozpościerało się już 100.000 hektarów winorośli (dziś jest to właściwie tyle samo – ok. 103.000), przy czym jeden właściciel mógł posiadać nawet 3.000 hektarów . Świat ekonomii i polityki przenikały się nawzajem. Rodzina winiarzy Leberthonów wydała wielu parlamentarzystów bordoskich. Na początku rewolucji, rodzina sprzedała swój zamek Château d'Aiguilhe na wybrzeżu Castillon, Etienne'owi Martineau, który przyczynił się do rozwoju handlu winem. W latach osiemdziesiątych w pobliżu Bordeaux grasowały niebezpieczne bandy liczące po 10-14 osób . W tym okresie stawały się modne sentymentalne przechadzki wiejskie . W 1785 roku do miasta przybyła niemiecka pisarka Sophie von La Roche. Bordeaux posiadało w tych czasach własną gazetę: Journal de Guyenne.

Najbardziej reprezentacyjnym miejscem Bordeaux był (i jest nadal) Place Royale wybudowany w latach 1730-1775 wraz z otaczającymi go potężnymi gmachami. W środku placu stanął w 1749 roku konny posąg Ludwika XV, który potem zniszczyła rewolucja. W latach siedemdziesiątych XVIII wieku przeniesiono tam butiki giełdy, gdy te znajdujące się wokół giełdy przestały wystarczać . Terenem targów było właściwie całe miasto. W 1732 roku usadowiła się w mieście angielska loża masońska (wielu protestanckich obcych kupców mieszkało w Bordeaux). Pod koniec wieku XVIII w Bordeaux mieszkało i działało już ponad 2000 masonów. Znane były bordoskie kabarety. Botanik Georges-Louis Leclerc, hr. de Buffon (1707-1788) narzekał, że tylko takie widowiska komiczne interesują mieszkańców miasta . W 1745 roku do Bordeaux przyjechał kompozytor Jean-Philippe Rameau, który wystawił tam swoje dwa opero-balety, m.in.: Hippolyte et Aricie, której

premiera paryska była w 1733 roku. Pierwszy stały teatr miejski zbudowano w latach 1738-1755. W 1780 roku inaugurowano tzw. Wielki Teatr, w którym niedługo potem wystawiono: „Wesale Figara”.

Il. 2. Wnętrze Grand Théâtre w Bordeaux ok. 1780 roku, [vide:http://en.wikipedia.org/wiki/File:Grand_Th%C3%A9%C3%A2tre_Bordeaux_engraving_by_Poulleau_NG01p546.jpg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Grand_Th%C3%A9%C3%A2tre_Bordeaux_engraving_by_Poulleau_NG01p546.jpg)

Bonne Chance a Tous Mes Amis ☐

PN